

УДК 025.4.036:004.77

Олег СЕРБІН,

заввідділу систематизації НБУВ, канд. іст. наук

Світлана ГАЛИЦЬКА,

мол. наук. співроб. відділу систематизації НБУВ

ПРОЦЕСИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОШУКУ

У статті розглянуто практичні питання систематизації інформації засобами сучасних технологічних можливостей. Проаналізовано процеси систематизації в умовах адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку з позиції потреби забезпечення релевантності та пертинентності результату інформаційних запитів користувачів. Визначено та проаналізовано технологічні й методичні особливості процесу систематизації крізь призму умов адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку.

Ключові слова: систематизація, інформаційний пошук, Рубрикатор НБУВ, каталог, індекс, класифікація.

Систематизація сьогодні – це не просто процес зведення розрізнених знань про предмети об'єктивної дійсності в єдину наукову систему задля встановлення їхньої єдності. З позицій реалій науково-інформаційного сьогодення, систематизація – це наука про науковий процес, що базується на класифікації, аналізі та синтезі істотних властивостей певної об'єктивної системи. Систематизація – це фактичне подання інформації таким чином, щоб кінцевий результат був оптимальним з огляду на обсяг сприйнятої та обробленої інформації. Тобто повноту представлення знань у відповідному актуальності порядку зумовлює класифікація знань – відтворення класифікації наук [2]. Складники процесу систематизації не просто взаємопов'язані, вони є системною ланкою операцій, що націлені на компетентне впорядкування інформаційних даних з метою забезпечення подальшої релевантності й пертенентності їх пошуку. Тому визначення основних рис систематизаційної організації інформації з огляду на сучасні вимоги інформаційного пошуку є актуальним і своєчасним. Об'єктом цієї публікації є систематизація в умовах адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку. Предметом – здійснення

процесів систематизації в умовах адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку.

Аналіз фахових видань дає підстави говорити про певний доробок вітчизняних та зарубіжних учених у вивченні організаційних та загальнотеоретичних аспектів процесів систематизації. До цієї проблематики зверталися М. І. Сенченко ⁴⁶, С. Г. Кулешов, Г. М. Швецова-Водка ⁴⁷, Н. П. Петренко ⁴⁸, Е. Р. Сукіасян, Є. І. Шамурін ⁴⁹, Б. Ю. Ейдельман, Т. С. Голтвинська ⁵⁰, Н. М. Голоднова ⁵¹. Попри те що певну кількість наукових публікацій присвячено історичним та технологічним аспектам розвитку систематизації як бібліотечного технологічного процесу, вони висвітлюють тільки питання щодо певних систематизаційних принципів, а тому не розкривають усієї повноти питань і проблем відносно цієї проблематики.

Так, С. Г. Кулешов у дисертації на здобуття ступеня доктора історичних наук «Типологія наукових документів: історія та сучасний стан» ⁵² торкається питань щодо класифікаційних схем документів у цілому та бібліотечно-бібліографічних класифікацій зокрема. Цікавим і корисним, з огляду на базисність принципів аспектів сформовування класифікацій, є висновок автора про «матеріальні» та «ідеальні» ознаки поділу документів у схемах. У рамках розгляду понятійного апарату типології документа висвітлюються співвідношення понять:

- «систематизація», «класифікація», «типологізація» документів;
- «класифікаційна ознака», «типологічний критерій» поділу документів;
- «тип», «рід», «клас», «вид», «група» документів;

⁴⁶ Сенченко М. І. Книжкова палата України. Історія і сьогодення / М. І. Сенченко. – 2. вид., випр. і доп. – К.: Кн. палата України, 2004. – 164 с.

⁴⁷ Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. М. Швецова-Водка / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2001. – 438 с.

⁴⁸ Питання перегляду класифікації наук, удосконалення ББК, організації централізованої каталогізації друкованої продукції України: матеріали розширеного засідання інформ.-бібл. ради НАН України (Київ, 10 лют. 1994 р.) / Н. Петренко; ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – К., 1994. – 28 с.

⁴⁹ Шамурин Е. И. Систематический каталог и его организация / Е. И. Шамурин. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Гос. науч. б-ка при Нарком. Топпроме, 1939. – 192 с.

⁵⁰ Голтвинская Т. С. Библиотечно-библиографическая классификация: за и против / Т. С. Голтвинская // Сов. библиотековедение. – 1991. – № 4. – С. 40–44.

⁵¹ Голоднова Н. Динаміка розвитку знання і межі змінюваності універсальних бібліотечних класифікацій / Н. Голоднова, А. Петрова // Бібл. вісн. – 1996. – № 1. – С. 1–4.

⁵² Кулешов С. Г. Типологія наукових документів: історія та сучасний стан: дис. ... д-ра іст. наук: спец. 07.00.08 / С. Г. Кулешов / Київ держ. ін-т культури. – К., 1997. – 412 с.

– «типологічний (класифікаційний ряд)», «типологічна (класифікаційна) схема». Також подається визначення цих понять та їх характеристика, що актуально в рамках дисертаційного дослідження.

У своїй монографії «Библиотечная классификация и систематический каталог»⁵³ Б. Ю. Ейдельман торкається питань прикладного характеру, таких як організація систематичного каталогу в цілому та використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій зокрема. Так, Б. Ейдельманом подається детальний порівняльний аналіз систематичного каталогу з алфавітним каталогом, предметним каталогом, словарним каталогом, бібліографічним апаратом. Не можна не погодитись із твердженням автора, що систематичний каталог – це «нервовий центр» в інформаційно-бібліографічній роботі. Дійсно, враховуючи фундаментальність та пряму адекватність систематичного каталогу до загального потоку надходжень, можна говорити й про інші форми впорядкування та представлення інформації до користувача.

У своїй роботі «Систематический каталог: практическое пособие»⁵⁴ Е. Р. Сукиасян торкається дуже важливої теми: особливостей типологізації таблиць класифікації як механізмів систематизації та пошуку інформації. Зокрема, він говорить про різність класифікацій залежно від типу бібліотеки («для наукових бібліотек», «для обласних бібліотек», «для масових бібліотек», «для дитячих та шкільних бібліотек»). Вірним, на нашу думку, також є твердження автора про неможливість типологічної характеристики у відповідності до обсягу фонду бібліотеки. Тут слід говорити насамперед про кількість назв, що містяться в тому чи іншому фонді, а також про врахування дублетності назв з огляду на різні канали надходження.

Загалом, в аспекті розкриття проблематики цього дослідження існують прогалини щодо питань технологічного порядку та незаповнені лакуни щодо відображення змісту процесів систематизації в умовах інформаційного пошуку з позиції сьогодення. Тому визначення технологічних і методичних особливостей процесу систематизації крізь призму умов адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку є метою цього дослідження.

З огляду на те, що розгляд процесу систематизації в теоретичній

⁵³ *Эйдельман Б. Ю.* Библиотечная классификация и систематический каталог: учеб. пособие для библ. фак. ин-тов культуры, пед ин-тов и ун-тов / Б. Ю. Эйдельман. – М.: Книга, 1977. – 311 с.

⁵⁴ *Сукиасян Э. Р.* Систематический каталог : практ. пособие / Э. Р. Сукиасян. – М.: Кн. палата, 1990. – 182 с.

площині задля досягнення поставленої мети не дасть повної технологічної картини про сьогочасні реалії його здійснення, необхідним є аналіз практичних аспектів означеного процесу. Забезпечити достовірність результатів дослідження допоможе аналітичний огляд досвіду та особливостей виконання практичної роботи певного технологічного підрозділу бібліотеки. У цьому випадку відділ систематизації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є тим технологічним майданчиком, засобами та ресурсами якого здійснюється процес систематизації документів у найбільшій бібліотеці України, головному науково-інформаційному центрі держави.

Відповідно до адекватного реагування на розвиток інформаційних, комп'ютерних технологій відділ систематизації НБУВ з 2010 р. працює в системі автоматизації бібліотек (САБ) «ІРБІС». Дворічний досвід роботи показує, що САБ «ІРБІС», яка має розвинуті механізми підтримання різних бібліотечних процесів, у тому числі систематизації, є зручним й ефективним технічним засобом якісного виконання основних функцій систематизаторів – класифікації (аналітико-синтетичного опрацювання) джерел інформації для їх відображення в систематичному каталозі та організації й ведення систематичного каталогу.

Сьогодні відділ систематизації працює в таких базах даних:

- ЕС Електронний каталог НБУВ;
- JRN Періодичні та продовжувані видання;
- RUBR Рубрикатор НБУВ;
- VFEIR Електронні інформаційні ресурси;
- RUBG Рубрикатор НБУВ (ТТП).

Нижче розглянемо робочі процеси систематизатора в кожній з наведених баз даних.

1. **Електронний каталог НБУВ.** У процесі опрацювання кожний документ отримує індекс, який розкриває зміст документа та утворюється систематизатором за правилами загальної методики систематизації. Цим індексом систематизатор доповнює опис документа в електронному каталозі, заповнюючи спеціальне поле (див. рис. 1).

✓	Название элемента	№	Значение
	621: РУБР. НБУВ	1	B317.22, 022
(Вільних примірників немає)			
РА387348			

АКТИ РУБРИКАТОР Технологія Добавочные

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

Рис. 1. Индекс Рубрикатора НБУВ в описі документа

Якщо Рубрикатор НБУВ ⁵⁵ містить рубрику [1], позначення якої повністю збігається із занесеним індексом, в описі документа автоматично з'являється повна назва цієї рубрики, а індекс і назва рубрики підкреслюються (рис. 2).

✓	Название элемента	№	Значение
	621: РУБР. НБУВ	1	B251.649.1
		2	Ж46

АКТИ РУБРИКАТОР Технологія Добавочные

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

ДС40001
Убаидуллаев, Юсуфжон Нуруллаевич.
 Напряженно-деформированное состояние открытых и замкнутых конических оболочек переменной жесткости [Тек К., 1992. - 133 л. - Библиогр.: л.116-128

[B251.649.1 + Ж46](#)

[Оболочки різної форми – Тонкостінні конструкції](#)

Рис. 2. Заголовки рубрик в описі документа

У разі потреби (наприклад, під час редагування електронного каталогу) натисканням підкреслених індексів систематизатор може швидко

⁵⁵ Рубрикатор НБУВ – це робочі таблиці бібліотечної класифікації, які відображають особливості структури та ступінь деталізації електронної версії систематичного каталогу.

перейти до відповідних рубрик бази «Рубрикатор НБУВ» і знову повернутися до опису. Такий зв'язок між базами даних значно полегшує процеси опрацювання надходжень.

Також, якщо індекс містить територіальний типовий поділ (ТТП) для відображення територіального аспекту документа, до опису додається назва відповідної країни завдяки зв'язку з базою «Рубрикатор НБУВ (ТТП)» (рис. 3).

✓	Название элемента	№	Значение
	621: РУБР. НБУВ	1	Ф1(4НІМ)504
		2	Ф038.4
		3	С5*666

АКТИ	РУБРИКАТОР	Технология	Добавочные
------	------------	------------	------------

Полное описание	Связанные док-ты (НЕТ)
-----------------	------------------------

ДС54193
Сало, Ірина Степанівна.
 Проблеми соціально-політичної дії та політичного лідерства в творчій спадщині Макса Вебера [Текст] : дис... / Ірина Степанівна Сало. – Львів, 1996. – 167 л.

[Ф1\(4НІМ\)504](#) + [Ф038.4](#) + [С5*666](#)

[Соціологічна і реалістична школи – Політичні лідери – Соціологія політики Німеччина](#)

Рис. 3. Типовий територіальний поділ в описі документа

Варто зазначити, що систематизатор знаходить опис певного документа за назвою, автором, ключовим словом, характером документа тощо, що дає змогу, у разі необхідності, перед занесенням індексу швидко переглянути попередні видання й таким чином перевірити правильність прийняття класифікаційного рішення.

Крім занесення індексів опрацьованих надходжень, систематизатор здійснює технічне й методичне редагування бази «Електронний каталог» (перевірка правильності написання індексів, повноти відображення документа в каталозі, правильності класифікаційного рішення, рекласифікація записів тощо).

2. Періодичні та продовжувані видання. Це база даних, яка містить описи газет, журналів, щорічників, періодичних збірників, продовжуваних збірників установ і організацій тощо. Систематизатор заносить індекси у зведений опис документа і в описи окремих його випусків. Якщо окремі випуски видання відрізняються один від одного за змістом,

вони, відповідно, мають різні індекси. Наприклад, «Вісник Донбаської академії будівництва і архітектури» має в Рубрикуаторі зведений опис видання (рис. 4) й описи окремих випусків, які відрізняються тематикою статей (рис. 5, 6).

Назва елемента	№	Значення
621: РУБР. НЕБУВ	1	Н.я54(4УКР)

[\АКТИ](#) [\РУБРИКАТОР](#) [\Технологія](#) [\Добавочные](#)

[Полное описание](#) | [Связанные док-ты](#)

Шифр: Ж69085 (Продовжуване видання) Донбаська національна академія будівництва і архітектури.
 Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури [Текст] / Донбаська нац. акад. буд-ва і архіт-ри. - Макіївка : ДонНАБА, 1995. - Виходить 8 разів на рік. - Отримується з 1995. - ISSN 1814-3296. - **ВІДОМОСТІ ПРО ЗМІНИ: Назви**
 До 1999 р. див.: Вестник государственной академии строительства и архитектуры
Дод. точки доступу:
 Горохов, Є. В. \голов. ред.\

Рубрикуатор НЕБУВ: **Н.я54(4УКР)**

РОКИ:
[1995](#) [1996](#) [1997](#) [1998](#) [1999](#) [2000](#) [2001](#) [2002](#) [2003](#) [2004](#) [2005](#) [2006](#) [2007](#) [2008](#) [2009](#) [2010](#) [2011](#)

Рис. 4. Зведений опис видання «Вісник Донбаської академії будівництва і архітектури»

Назва елемента	№	Значення
621: РУБР. НЕБУВ	1	НЗ я54(4УКР)

[\АКТИ](#) [\РУБРИКАТОР](#) [\Технологія](#) [\Добавочные](#)

[Полное описание](#) | [Связанные док-ты](#)

Ж69085/2010/1
Донбаська державна академія будівництва і архітектури.
 Вісник Донбаської державної академії будівництва і архітектури [Текст] / Донбас. держ. академія будівництва і архіт-ри. - Макіївка, 1995 -
2010, Вип.1(81) : Сучасні будівельні матеріали. - Макіївка : [б.в.], 2010. - 263 с. - (Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури, ISSN 1814-3296 ; 2010, Вип.1(81)). - Бібліогр. в кінці ст.
Содержание:
ББК НЗ я54(4УКР)
[Зведений опис видання](#)
[Под. точки доступу](#)

Рис. 5. Опис випуску № 1, 2010 р. («Вісник Донбаської академії будівництва і архітектури»)

Назва елемента	№	Значення
621: РУБР. НБУВ	1	Н5 я54(4УКР)

АКТИ РУБРИКАТОР Технологія Додаткові

Полное описание | Связанные док-ты

Ж69085/2011/4
Донбаська національна академія будівництва і архітектури.
 Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури [Текст] / Донбаська нац. акад. буд-ва 1995 - . - ISSN 1814-3296
Вип. 4(90) : Будівельні конструкції будівель та споруд: проектування, виготовлення, реконструкція та об'єкти будівництва і архітектури. - (Вісник Донбаської національної академії будівництва і архітектури, ISSN 1814-3296, рос., англ. - Бібліогр. в кінці ст. - 300 экз.
ББК Н5 я54(4УКР)

Рис. 6. Опис випуску № 4, 2010 р. («Вісник Донбаської академії будівництва і архітектури»)

У цьому випадку зведений опис містить індекс **Н.я54(4 УКР) Продовжувані видання будівельних установ і організацій**, а випуски, присвячені окремим питанням будівництва, мають такі індекси:

- **НЗ я54(4 УКР) Продовжувані видання будівельних установ і організацій з будівельних матеріалів і виробів;**
- **Н5 я54(4 УКР) Продовжувані видання будівельних установ і організацій з будівельних конструкцій.**

Натисканням на підкреслений рік видання у зведеному описі (див. рис. 4) можна перейти до переліку випусків цього видання за певний рік, а з опису будь-якого окремого випуску натисканням підкресленого напису «зведений опис видання» можна повернутися до зведеного опису (див. рис. 5, 6).

3. Рубрикатор НБУВ. База «Рубрикатор НБУВ» містить перелік рубрик, відкритих у Генеральному систематичному каталозі бібліотеки. Нагадаємо, що це робочі таблиці класифікації, за якими здійснюється систематизація документів. Вони розроблені з урахуванням особливостей структури фондів НБУВ і власних напрацювань шляхом уточнення й доопрацювання таблиць ББК для наукових бібліотек зі збереженням їх структури та змісту, з дотриманням методики систематизації. Робочі таблиці класифікації, або Рубрикатор НБУВ, є методичною основою процесу систематизації, а також інформаційно-пошуковою мовою, важливішим лінгвістичним забезпеченням САБ «ІРБІС», яка використо-

вується для організації довідково-пошукового апарату, інформаційного пошуку, виконання інформаційних запитів користувачів бібліотеки тощо.

Якщо робота у двох попередніх базах відповідає такій основній функції систематизатора, як класифікація документів, то робота в базі «Рубрикатор НБУВ» – це організація й ведення систематичного каталогу, що передбачає, за класичною бібліотечною технологією, його методичне й технічне редагування.

Технічне редагування бази даних «Рубрикатор НБУВ» – це виправлення помилок і неточностей, допущених під час занесення заголовків рубрик, методичних вказівок до них, посилань, коригування індексів тощо.

Методичне редагування бази даних «Рубрикатор НБУВ» – це відкриття нових рубрик, внесення доповнень і змін, доповнення рубрик статтями глосарія, енциклопедичними довідками тощо, тобто інтелектуальний, творчий процес, спрямований на підтримку робочих таблиць класифікації в актуальному стані.

Для відкриття нової рубрики систематизатор заносить у поле «Класифікаційний індекс, заголовок рубрики» її індекс і назву. На екрані ми бачимо опис рубрики (рис. 7).

Рис. 7. Опис рубрики в Рубрикаторі НБУВ

The screenshot shows a web interface for the Rubricator. At the top, there is a table with three columns: 'Название элемента' (Element Name), '№' (Number), and 'Значение' (Value). The table lists various classification elements, with the second row highlighted in purple: 'Класифікаційний індекс, заголовок рубрик' with index '3973-018.024' and value 'Оптимізація і перетворення програм'. Below the table, there are tabs for 'Тематичні рубрики' and 'Добавочные'. Under the 'Добавочные' tab, there is a section for 'Полное описание' (Full description) which contains the text: «3973-018.024» Оптимізація і перетворення програм.

Название элемента	№	Значение
ОПРАЦЮВАННЯ		
Класифікаційний індекс, заголовок рубрик	3973-018.024	Оптимізація і перетворення програм
Додаткові заголовки (Також див. за цим індексом)	1	
Інші варіанти заголовка рубрики (синоніми)	1	
Заголовки іншою мовою	1	
Заголовки - Власні назви	1	
Зв'язані заголовки (Див. також ...)	1	
Індекс УДК	1	
Примітка про застосування заголовка	1	
Текстова примітка "Див. також"		
Методична вказівка (Інструктивна примітка)	1	
Загальна примітка каталогізатора		
951: Інформація про зображення		
810: Примітка про інформаційні джерела	1	
Перевірка на дублетність		

Тематичні рубрики / Добавочные

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

«3973-018.024» Оптимізація і перетворення програм

Рис. 7. Опис рубрики в Рубрикаторі НБУВ

Натисканням на підкреслений індекс, у разі необхідності, можна швидко перейти до бази «Електронний каталог», автоматично отримати

перелік відповідно заіндексованих документів і продивитися їх описи. Наприклад, індекс 3973–018.024 в електронному каталозі мають два документи (рис. 8, 9).

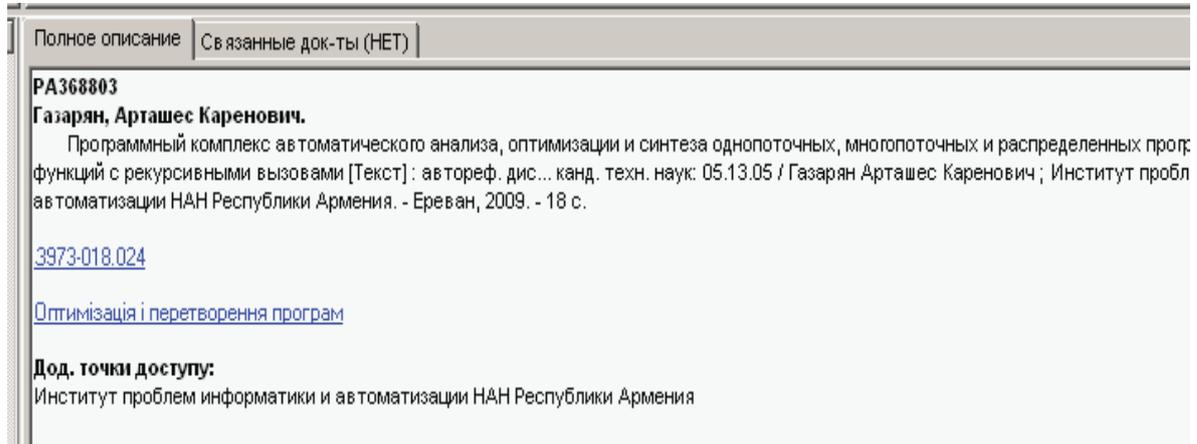

Рис. 8. Опис документа в електронному каталозі

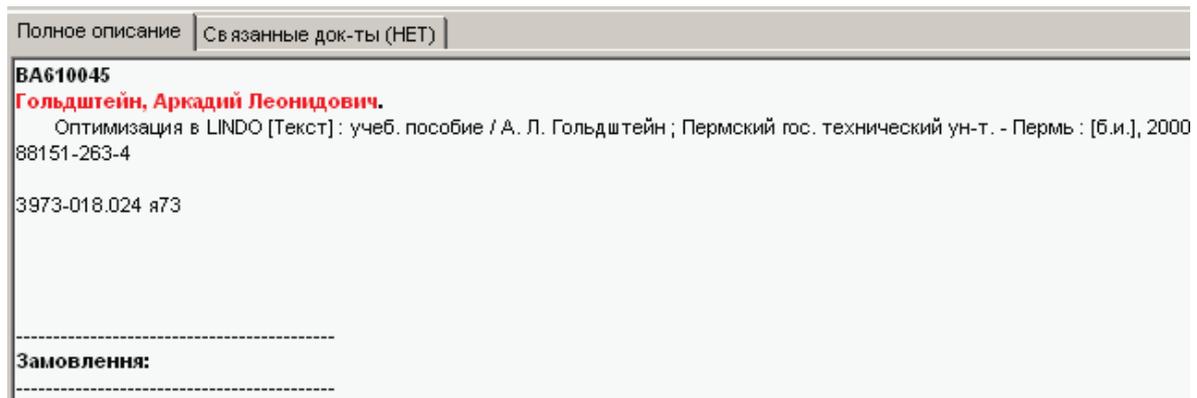

Рис. 9. Опис документа в електронному каталозі

Для внесення методичних вказівок, посилань, довідкових матеріалів та інших відомостей існують спеціальні поля. За необхідності систематизатори заповнюють такі з них:

- «Додаткові заголовки»;
- «Текстова примітка» («Див. також»);
- «Методична вказівка» («Інструктивна примітка»);
- «Глосарій».

Поле «Додаткові заголовки» містить назви предметів, явищ, процесів, що не охоплені назвою рубрики, література з яких також збирається під її індексом. У САБ «ІРБІС» кожний термін (словосполучення) заноситься

в окреме підполе та є окремою пошуковою одиницею. В описі рубрики ми отримуємо перелік додаткових заголовків (рис. 10).

Назва елемента	№	Значення
ОПРАЦЮВАННЯ		
Класифікаційний індекс, заголовок рубрик		«3973-018.025» Випробування і налагодження програм
Додаткові заголовки (Також див. за цим індексом)	1	^АВерифікація програм
	2	^Авиправлення помилок
	3	^Атрасування програм
	4	^Атестування програм
	5	^Аналагоджувачі
Інші варіанти заголовка рубрики (синоніми)	1	
Заголовки іншою мовою	1	
Заголовки - Власні назви	1	
Зв'язані заголовки (Див. також ...)	1	
Індекс УДК	1	
Примітка про застосування заголовка	1	
Текстова примітка "Див. також"		
Методична вказівка (Інструктивна примітка)	1	
Загальна примітка каталогізатора		
951: Інформація про зображення		
810: Примітка про інформаційні джерела	1	

Тематичні рубрики /Добавочные/

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

«3973-018.025» Випробування і налагодження програм
 Верифікація програм ; виправлення помилок ; трасування програм ; тестування програм ; налагоджувачі.

.....

Рис. 10. Внесення додаткових заголовків в опис рубрики

Варто зауважити, що в системі Allegro додаткові заголовки заносилися в поле Зна (синоніми) єдиним масивом, тому необхідно відредагувати поле «Додаткові заголовки» конвертованих у САБ «ІРБІС» рубрик: виділити в ньому окремі терміни, «рознести» їх по окремих підполях. До кожної пошукової одиниці можна додавати пояснення (скорочення, галузь вживання, стаття глосарія).

Поле «*Методична вказівка («Інструктивна примітка»)* містить методичні рекомендації та вказівки щодо характеру джерел інформації, які збираються під цією рубрикою, примітки щодо способів подальшої деталізації тощо (див. рис. 11).

✓ Названіе елемента	№	Значеніе
ОПРАЦЮВАННЯ		
Класифікаційний індекс, заголовок рубрики		^аКЗ^уМеталургія
Додаткові заголовки (Також див. за цим індекс)	1	
Інші варіанти заголовка рубрики (синоніми)	1	
Заголовки іншою мовою	1	
Заголовки - Власні назви	1	
Зв'язані заголовки (Див. також ...)	1	
Індекс УДК	1	
Примітка про застосування заголовка	1	
Текстова примітка "Див. також"		
Методична вказівка (Інструктивна примітка)	1	Під індексом КЗ та його відповідними підрозділами збирається також література
Загальна примітка каталогізатора		
951: Інформація про зображення		
810: Примітка про інформаційні джерела	1	
Перевірка на дублетність		

Тематичні рубрики / Добавочные /

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

«КЗ» Металургія
Під індексом **КЗ** та його відповідними підрозділами збирається також література з пірометалургії та мікрOMETALURГІЇ.

Рис. 11. Внесення методичних вказівок в опис рубрики

Поле **«Текстова примітка»** (**«Див. також»**) містить посилання на інші рубрики (розділи, підрозділи), які служать для визначення основних зв'язків і розмежувань окремих питань і проблем, допомагають правильно розподілити літературу між поділами класифікації (рис. 12).

✓ Названіе елемента	№	Значеніе
ОПРАЦЮВАННЯ		
Класифікаційний індекс, заголовок рубрик		М89 - Виробництво окремих видів друкованої продукції
Додаткові заголовки (Також див. за цим індекс)	1	^аВиробництво картографічної продукції див. Д177 Видання мап і атласів
Інші варіанти заголовка рубрики (синоніми)	1	
Заголовки іншою мовою	1	
Заголовки - Власні назви	1	
Зв'язані заголовки (Див. також ...)	1	
Індекс УДК	1	
Примітка про застосування заголовка	1	
Текстова примітка "Див. також"		
Методична вказівка (Інструктивна примітка)	1	
Загальна примітка каталогізатора		
951: Інформація про зображення		
810: Примітка про інформаційні джерела	1	
Перевірка на дублетність		

Тематичні рубрики / Добавочные /

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

«М89» Виробництво окремих видів друкованої продукції
Виробництво картографічної продукції див. Д177 Видання мап і атласів.

Рис. 12. Внесення текстових приміток в опис рубрики

Поле «*Глосарій*» («*Стаття глосарія*») містить тлумачення термінів, вжитих у назві рубрики або в додаткових заголовках, короткі енциклопедичні довідки про процеси, предмети, явища, література з яких збирається під цією рубрикою (рис. 13).

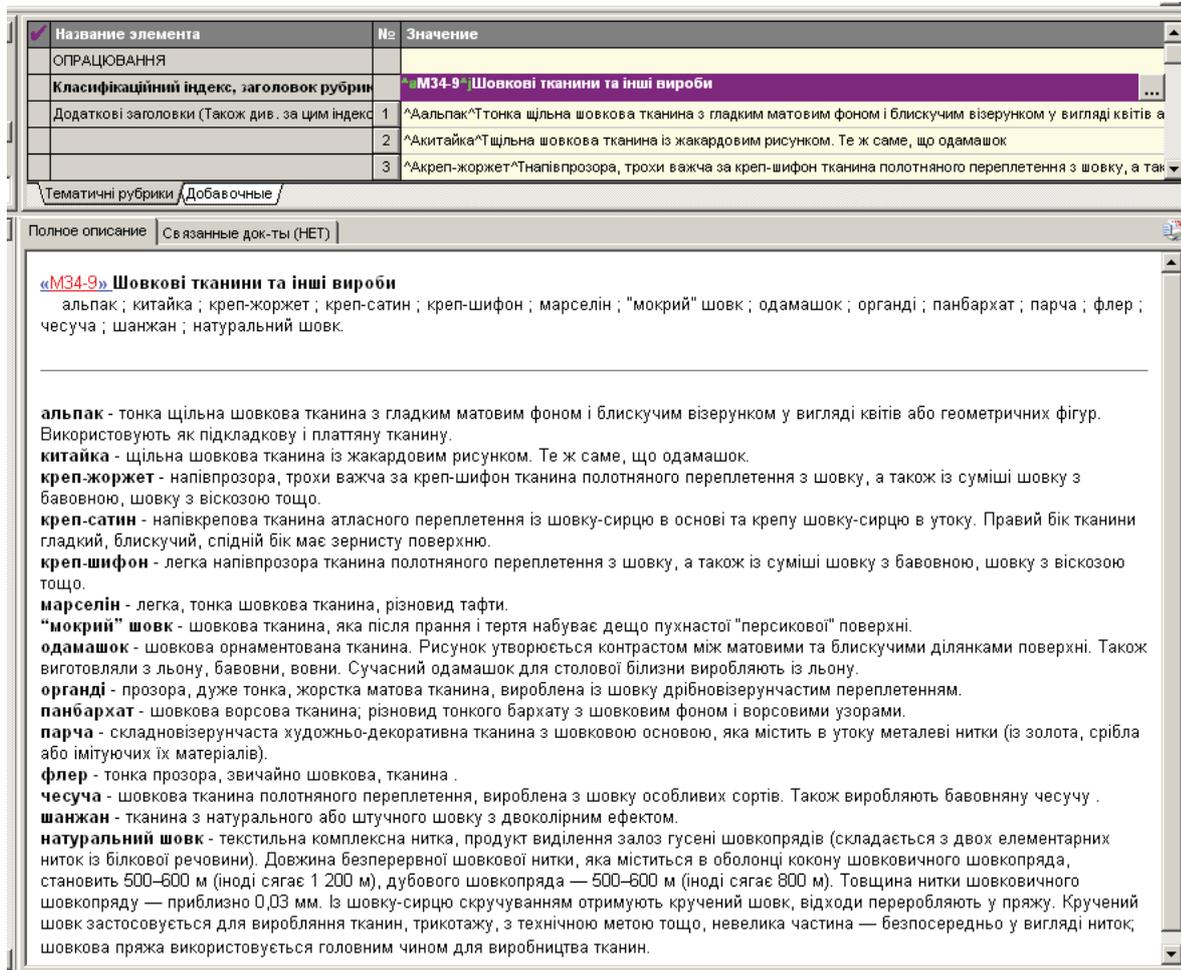

Рис. 13. Внесення статей глосарія в опис рубрики

Загалом рубрика М34-9 містить визначення 15 видів шовкових тканин.

В умовах паралельного функціонування карткового й електронного каталогів з'явилася тенденція до прискореного розвитку електронного каталогу порівняно з картковим, зумовлена можливістю САБ «ІРБІС» відстежити теми та напрями, що користуються підвищеним попитом користувачів бібліотеки. Завдяки моніторингу, який здійснює відділ програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж НБУВ, відділ систематизації отримує перелік індексів, відповідних темам, які сьогодні найбільше цікавлять користувачів. Згідно з цим переліком електронний каталог швидко доповнюється новими рубриками. Так, станом на 2011 р. у розділі «К Технологія металів. Машинобудування.

Приладобудування» [4] було відкрито 809 рубрик, з яких 240 відкрито під час редагування карткового систематичного каталогу і внесено в електронний каталог, а 569 рубрик відкрито лише в електронному каталозі для забезпечення інформаційного пошуку читачів.

Наприклад, розглянемо рубрику «К297 Аморфні сплави». Під час редагування підрозділу «К2 Металознавство» в картковому систематичному каталозі було відкрито одну підрубрику «К297.03 Кристалізація аморфних сплавів», а в електронному каталозі (за попитом користувачів) – ще п'ять підрубрик. Таким чином, в електронному каталозі рубрика набула розгалуженішого вигляду (рис. 14).

№	Сортировка
1	К297 - Аморфні сплави
2	К297.04 - Стани та структура аморфних сплавів
3	К297.063 - Фізичні властивості аморфних сплавів
4	К297.02 - Кристалічна будова аморфних сплавів
5	К297.07 - Вплив засобів виробництва і обробки на структуру і властивості аморфних сплавів
6	К297.06 - Властивості аморфних сплавів
7	К297.03 - Кристалізація аморфних сплавів

Рис. 14. Структура рубрики «К297 Аморфні сплави» в електронному каталозі

Внесення змін і доповнень в електронний каталог потребує набагато менше часу, ніж у картковий, тому він постійно буде випереджати картковий каталог за кількістю рубрик, його структура буде розгалуженішою, досконалішою. Крім того, напрям його розвитку й надалі визначатиметься насамперед нагальними потребами користувачів.

4. Електронні інформаційні ресурси. Це база першоджерел в електронному вигляді, наповненням якої займається відділ формування й обліку електронних інформаційних ресурсів НБУВ. Як і в базі «Електронний каталог», систематизатори доповнюють описи документів класифікаційними індексами, але в цій базі вони працюють з електронними версіями документів. З опису кожного документа можна перейти до його тексту натисканням на напис «Текст у форматі» (рис. 15).

✓ Название элемента	№	Значение
621: РУБР. НБУВ	1	И.я21
60: Розділ знань	1	И

РУБРИКАТОР / Технологія / Добавочные /

Полное описание | Связанные док-ты ...

Локальний (чит. залі НБУВ)
словник

Гірничі справа
Барон, Л.И.
Англо-русский горный словарь / Л. И. Барон. – М.: Государственное издательство физико-математической литературы, 1958. – 992 с.
родовище -- корисні копалини

 [Текст у форматі DJVU 9.58 МБ](#)

И.я21

Анотація:
В предлагаемом читателю словаре содержится около 40 тысяч терминов, охватывающих основную терминологию всех стадий технологического процесса поисков, разведки, вскрытия, подземной и открытой разработки месторождений, а также обогащения полезных ископаемых. Словарь предназначен для широкого круга специалистов-инженеров и техников, научных работников и экономистов, пользующихся английской литературой по вопросам горного дела (всех его отраслей), а также для преподавателей и студентов и техникумов соответствующих специальностей.

Рис. 15. Опис документа в базі «Електронні інформаційні ресурси»

Інформаційні ресурси, які потребують опрацювання, виділені в окремий масив, у якому кожний систематизатор індексує документи закріпленого за ним розділу знань. Опрацьовані документи автоматично потрапляють у загальний перелік ресурсів. Якщо ресурс треба передати іншому систематизатору для доіндексації, варто лише вибрати відповідний розділ знань (поле «Розділ знань»), і документ автоматично з'явиться в масиві неопрацьованих ресурсів з позначкою цього розділу.

5. Рубрикатор НБУВ (ТТП). База містить таблиці територіальних типових поділів, які є допоміжними таблицями [3, с. 5–6] (див. рис. 16). Систематизатори користуються цією базою під час утворення індексів для розкриття територіального аспекту змісту документів.

✓ Название элемента	№	Значение
ОПРАЦЮВАННЯ		
Класифікаційний індекс, заголовок рубрик		«4УКР» Україна ...
Додаткові заголовки (Також див. за цим індексом)	1	^AПридніпровська височина
	2	^AПридніпровська низовина
Інші варіанти заголовка рубрики (синоніми)	1	
Заголовки іншою мовою	1	^Beng^AUkraine
	2	^Brus^AUkraine
Заголовки - Власні назви	1	
Зв'язані заголовки (Див. також ...)	1	
Індекс УДК	1	(477)
Примітка про застосування заголовка	1	
Текстова примітка "Див.також"		
Методична вказівка (Інструктивна примітка)	1	
Загальна примітка каталогізатора		
Перевірка на дублетність		

Тематичні рубрики / Добавочные

Полное описание | Связанные док-ты (НЕТ)

«4УКР» Україна
Також див. за цим індексом : Придніпровська височина ; Придніпровська низовина

(eng) Ukraine
(rus) Украина

Рис. 16. Опис територіального типового поділу «4 УКР»

Таким чином, наведені приклади технологічних особливостей здійснення процесів систематизації наочно показують, що практика роботи систематизаторів у вищезазначених базах дає змогу констатувати компетентну доцільність використання САБ «ІРБІС» у процесі систематизації в межах технологічного циклу «Шлях документів у процесі бібліотечного опрацювання в НБУВ» [4]. Більше того, цей технологічний цикл, таким чином, можливо вдосконалювати й оптимізувати на вимогу часу та новітніх потреб організації інформаційних даних у процесі їх індексування та диспетчеризації як у межах традиційних підходів систематизації, так й інноваційних способів організаційного впорядкування бібліотечного фонду.

Отже, можна зробити висновок, що взаємопов'язаність баз даних, можливість швидкого переходу з однієї бази до іншої, технологія копіювання даних у процесі утворення аналогічних записів (рубрики, індекси

тощо), можливість оперативного внесення змін і доповнень в електронний каталог і насичення його будь-якими допоміжними, довідковими матеріалами тощо – усе це не просто створює додаткові зручності в роботі систематизаторів, підвищує ефективність їхньої праці, спрямованої на забезпечення результативності, релевантності, оперативності тематичного (змістовного) пошуку користувачів, створення можливостей для повного і всебічного використання бібліотечних фондів, а забезпечує здійснення процесів систематизації в умовах адаптації до сучасних вимог інформаційного пошуку на високому професійному рівні.

Список використаної літератури

1. *Зарічняк І.* «Рубрикатор НБУВ» як пошукова мова АБІС НБУВ / І. Зарічняк, І. Багрій // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Вип. 6. – 2001. . – С. 233–236.
2. *Сербін О.* Систематизація читання як наслідок формування класифікаційної системи (на прикладі класифікації наук Гуго Сен-Вікторського) / О. Сербін // *Вісн. Кн. палати.* – 2009. – № 8. – С. 33–37.
3. *Таблиці територіальних типових поділів* / І. І. Багрій, А. Г. Бровкін (кер.), Л. В. Головіна, І. А. Зарічняк (відп. за вип.) ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; голов. ред. О. С. Онищенко. – К. : НБУВ, 2004. – 769 с.
4. *Бровкін А.* Удосконалення засобів тематичного пошуку наукової інформації для підтримки інноваційного розвитку галузі машино- і приладобудування / А. Бровкін, С. Галицька, І. Зарічняк // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* Вип. 14. – 2005. – С. 327–334.